

Een (s)t(r)ijdschrift rond de eerste 1000 dagen?

Over het discours, het debat, de aanleiding, het strijdschrift, de bijdragen en een afsluitende pedagogische gedachte

Philippe Noens & Stefan Ramaekers*

Het discours

In de voorbije jaren zijn ‘de eerste 1000 dagen’ uitgegroeid tot een begrip in het Vlaamse opvoedingslandschap. Beleidsmakers, wetenschappers en (wetenschaps)journalisten hebben er samen met allerlei gezins- en kindgerichte agentschappen, organisaties en initiatieven de aandacht op getrokken. Zo vormen de eerste 1000 dagen een aparte rubriek op de webpagina’s van Kind en Gezin. Er zijn de afgelopen jaren ook heel wat opiniërende bijdragen over het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen verschenen.¹ En in 2018 verscheen er een boek met de ronkende titel *De eerste 1000 dagen. Het fundamentele belang van een goed begin vanuit biologisch, medisch en maatschappelijk perspectief* van gezondheids- en ontwikkelingspsychologe Tessa Roseboom.

---

¹ <https://www.kindengezin.be/nl/professionelen/over/de-eerste-1000-dagen>; zie verder ook <https://sociaal.net/achtergrond/binu-singh-kinderpsychiater/>, <https://sociaal.net/achtergrond/vroeg-en-nabij-wouter-beke-plan-voor-ondersteuning-kinderen-jongeren-gezinnen/>, <https://weliswaar.be/kinderen-jongeren/de-eerste-duizend-dagen-maken-het-verschil>, <https://www.kraamvogel.be/de-eerste-1000-dagen> en dergelijke meer.

-
- Philippe Noens en Stefan Ramaekers zijn Doctor in de pedagogische wetenschappen. Philippe werkt als pedagoog aan zowel het Kenniscentrum als de opleiding Gezinswetenschappen (Odisee, campus Schaarbeek). Stefan is hoogleraar aan de faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van KU Leuven.
E-mails: philippe.noens@odisee.be en stefan.ramaekers@kuleuven.be

Het was overigens niet de eerste keer dat de belangrijke eerste levensjaren van een kind werden gecapteerd in boekvorm. In 1999 bracht psycholoog John Bruer zijn ondertussen welgekend boek uit *De mythe van de eerste drie jaren: Een nieuw begrip van hersenontwikkeling en levenslang leren*. Het was een boek dat heel wat stof tot discussie gaf. Welke mythe tackelde Bruer? Ging deze wetenschapper er dan niet akkoord mee dat hersenen van kinderen zich enorm ontwikkelen tussen de conceptie en de eerste drie levensjaren, en zodoende van fundamenteel belang zijn voor de toekomst van kinderen? Beschikten jonge kinderen dan niet over een enorm venster van opportuniteit om snel(ler) en relatief makkelijk een taal of iets dergelijks onder de knie te krijgen?

Later komen we hierop terug, maar wat ons betreft is Bruer een van de eerste auteurs aan het begin van de 21ste eeuw – toen zijn boek in paperback verscheen, en ook in Europa veel lezers bereikte – die ‘ten strijde trok’ tegen het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen. Dat belang dreigde namelijk, volgens hem, te eenvoudig te worden voorgesteld. Het boek was de reactie van Bruer op een tijd waarin de invloed van de neurowetenschappen op het gezinsbeleid in de Verenigde Staten enorm toenam – waarbij de inzichten uit de hersenwetenschappen, al bij al nog een jonge wetenschappelijke discipline, niet zelden werden verdraaid, gesimplificeerd en overtrokken.

Het was ‘politiek, maar dan verpakt als wetenschap’, aldus Bruer (2011, p. 12). Een politiek die voorhield dat de oplossing voor een flink aantal sociale problemen (onder andere werkloosheid, verslaving, sociaal isolement, jeugd-delinquentie) lag in sneller, vroeger en meer gezinnen met jonge kinderen te ondersteunen, om zo (mis)vormende levenservaringen tijdens de vroege kinderjaren proactief op te vangen, vooral bij mensen in een kwetsbare situatie. Ons gaat het er niet om of Bruer met het boek zonder meer gelijk had. We vinden dat Bruer in zijn boek vooral zelf aan het *zoeken* was naar dat belang, en de lezer uitnodigde om mee te zoeken. Wel willen we hier graag even aanstippen dat de conceptnota voor een geïntegreerd Vlaams gezins- en jeugdhulpbeleid ‘Vroeg en Nabij’ (Opgroeien et al., 2021) min of meer vanuit dezelfde intentie vertrekt: hulp moet zo vroeg mogelijk worden ingezet, en zo dicht mogelijk bij de gezinnen staan, vooral bij gezinnen die extra zorgnoden hebben.

Die ‘vroeg en nabij’ keuze valt weliswaar goed te verdedigen, maar Bruer laat in zijn boek helder zien hoe een eenzijdige focus op de vroege kinderjaren de subsidiëring en financiering van andere initiatieven kan aantasten. Zo gingen er in de Verenigde Staten al gauw stemmen op om de educatieve programma’s in gevangenissen te laten uitdoven want het was voor deze (volwassen) gedetineerden toch al te laat.

Ervaringen tijdens de jonge jaren kunnen van invloed zijn op het latere leven, zeker, maar deze invloed is altijd een mogelijkheid, geen vaststaand gegeven. Er zijn dingen – mensen die we tegenkomen, gebeurtenissen die ons overkomen, activiteiten die we ondernemen – die ook na onze kinderjaren een aanzienlijke impact op ons leven (en in het verlengde op ons levens-lang leren) kunnen hebben. Maar we lopen op de dingen vooruit. Het is hier nog niet de bedoeling het debat (verder) aan te zwengelen. Deze inleiding heeft eerder tot doel het overkoepelende plaatje te laten zien. Met als focus dat ‘de eerste 1000 dagen’ niet zomaar een (neutrale) beschrijving zijn van een bepaalde periode in het leven van een mens: ‘de eerste 1000 dagen’ is een begrip op zichzelf geworden.

Daarmee bedoelen we dat ‘de eerste 1000 dagen’ een deel van een discours is geworden. Onder discours begrijpen we de wijze waarop we tegenwoordig spreken en schrijven en denken over vroegkinderlijke zorg en omgang. Anders gesteld, het begrip kleurt in hoe we vandaag de dag over de ‘correcte’ omgang met kinderen in de moederschoot en de jaren daarna denken, spreken en schrijven, net zoals het begrip mee de ‘juiste’ activiteiten die we met baby’s en jonge kinderen ondernemen aanstuurt.

Hoe begrijpen we dat concreet? Steeds meer (aanstaande) ouders zijn vertrouwd met het inzicht dat er zich, vanaf de conceptie tot ruwweg het tweede levensjaar, van alles voltrekt in en rond het lichaampje van hun kind. De cruciale info die ouders, maar ook andere opvoeders, bereikt – via verpleegkundigen over brochures en websites tot sociale media – is, kort gezegd, dat deze periode belang-rijk is voor zowel de gezondheid als de hersen-, sociale en emotionele ontwikkeling. Zo ‘rijk’ aan belang dat wat er (niet) gebeurt tijdens deze eerste levensfase de gezondheid en het welzijn op latere leeftijd sterk beïnvloedt.

Nogmaals: het is niet aan ons om, als gastredacteurs, in deze aanleiding al positie te kiezen in het debat. Eerder nemen we een dienende rol aan, en willen we vooral anderen aan het woord laten. Maar wellicht zal het wel zo zijn dat de informatie die het brede publiek bereikt initieel meer genuanceerd is, waarbij men in voorwaardelijke wijs spreekt en schrijft (bijvoorbeeld, ‘een eenzijdig voedingspatroon *kan* een kind later vatbaarder maken voor ziektes’). Maar zo’n oorspronkelijke nuance blijft niet altijd hangen in hoofden van ouders en opvoeders die het vooral goed willen doen. Ouders en opvoeders die ook minder genuanceerde boodschappen te horen krijgen, genre ‘veel interageren met jouw kind stimuleert het leggen van verbindingen in de hersentjes’.

Het debat

Voorstanders wijzen op het belang van ‘de eerste 1000 dagen’ omdat in deze periode het fundament, de basis, wordt gelegd voor de rest van het leven. Men wijst bijvoorbeeld op de gevaren van een overmaat aan stress, zowel bij de zwangere moeder, als bij de pasgeborene en het jonge kind. Die overmaat aan stress werkt door, zo wordt betoogd, tot laat in het leven van de betrokkenen. De ‘eerste 1000 dagen’ verlopen dan ook best zo goed mogelijk, als het even kan optimaal (wat dat dan ook moge betekenen), zodat op lange termijn problemen (psychische, lichamelijke, relationele) vermeden kunnen worden.

Voor diegenen die wel wat zien in ‘de eerste 1000 dagen’ is het verder ook evident dat zoiets zich vertaalt in concrete beleidsmaatregelen, bijvoorbeeld over kinderopvang of opvoedingsadvies. Niet toevallig lanceerde Kind en Gezin onlangs een nieuwe webpagina over opvoedstress om ‘stress te begrijpen, aan te pakken en te voorkomen’ (Kind en Gezin, 2024). Het gaat ons niet om het nut van die webpagina in twijfel te trekken – opvoedstress bestaat wel degelijk en mag best wat meer aandacht krijgen – maar het is moeilijk dat initiatief geheel los te zien van het huidige discours rond de eerste 1000 dagen. Niet toevallig verwijst men op de webpagina naar ‘iedereen die zorgt voor jonge kinderen’. Tieners kunnen ouders ook stress bezorgen – om over de stress van tienerouders nog maar te zwijgen – maar op die doelgroepen richt men zich in eerste instantie niet.

Tegelijk laten andere, meer kritische stemmen in het debat zich ook horen. Eén aspect dat deze critici regelmatig aanraken is het risico op deterministisch denken dat het discours rond de eerste 1000 dagen met zich meebrengt. Dat determinisme laat uitschijnen dat tijdens die eerste 1000 dagen heel wat zaken min of meer ‘vast’ komen te liggen. Vrij veel, zo niet alles, wat na de jonge kinderjaren gebeurt, bouwt dan verder op het ‘fundament’ van de eerste 1000 dagen. En, net als in de bouwsector, vertalen funderingsproblemen zich vroeg of laat in een instabiele, onveilige woning. Herstel – bij jonge kinderen zou men spreken over hechting – kan nog wel, maar kost veel moeite (en geld) en dus is het beter ‘te voorkomen dan te genezen’.

Die redenering zit logisch in elkaar, maar zo krijgt preventie een wel heel specifieke invulling. Het woord preventie komt uit de medische wereld. Men kon preventief ingrijpen, onder meer door middel van vaccins, in het leven van patiënten zodat behandeling achteraf niet langer hoefde. Maar op dezelfde manier nadenken over het vooraf voorkomen van problemen tijdens het grootbrengen van kinderen is nogal naïef. Problemen, groot en klein, horen nu eenmaal bij het opvoeden. Het vinden van een oplossing, minstens het vinden van een manier om ‘ermee te leven’, maakt juist een groot deel van die opvoeding uit.

Ook werken heel wat ondersteunende en hulpverlenende initiatieven niet zo ‘snel’ als een vaccin. Eerder is het omgekeerd: vroege interventies-initiatieven die sterk willen ingrijpen in de ontwikkelings- of opvoedingssituatie, bijvoorbeeld door ouderschapstraining of opvoedingscursussen, moeten de duimen leggen tegen ondersteunende initiatieven die de tijd nemen en krijgen om het gezin te leren kennen, te begrijpen en vanuit dat begrip vooruit te helpen.

Natuurlijk kunnen er problemen voorvallen die ouders en kinderen niet langer zelf ‘opgelost’ krijgen. Niet zelden ontstaan die problemen in situaties waarbij risicofactoren cumuleren en er onvoldoende kan worden teruggevallen op een breed sociaal netwerk. En natuurlijk is het dan goed dat vrijwilligers, ondersteuners en hulpverleners ‘vroeg en nabij’ klaarstaan, liefst wanneer de problemen nog niet zo uit de hand zijn gelopen zodat er samen met de gezinsleden en vanuit hun concrete vragen en noden gewerkt kan worden aan beschermende (f)actoren, zodat het gezin opnieuw verder kan. Zodat het ‘gewone leven’ zich herstelt, zou orthopedagoog Wim Ter Horst (1977) zeg-

gen. Gewoon, in de zin dat het (samen)leven voor dat gezin er op die manier, ‘(zoals) gewoonlijk’, zo aan toe gaat.

We willen het effect van laagdrempelige, vroegtijdige ondersteuning – dus van steun en hulp ‘vroeg en nabij’ (Opgroeien et al., 2021) – geenszins onderschatten. Maar in hoeverre het de opdracht is van het nieuwe ‘geïntegreerde gezins- en jeugdhulpbeleid’ om dat soort voor het gezin ‘onoplosbare’ problemen te tackelen is nog maar de vraag. Eerder lijkt het ons een opdracht van en voor de *gehele* samenleving, inclusief alle vormen van beleid, om de condities te creëren waarin het verzorgen en grootbrengen van kinderen zo goed mogelijk kan plaatsvinden.

Deze meer maatschappelijke bril wordt ook opgezet door andere stemmen in het debat rond de eerste 1000 dagen. Er wordt dan gewezen op het gegeven dat het discours van de eerste 1000 dagen een structureel falen van de samenleving verbergt. Bij gebrek aan middelen om alle ouders te ondersteunen op vlak van alle noodzakelijke basisbehoeften (degelijke behuizing, voldoende tijd en ruimte voor gezin, betaalbare voeding, makkelijk bereikbare en kwaliteitsvolle opvang en onderwijs in de buurt) worden ouders individueel verantwoordelijk gesteld om het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen ter harte te nemen.

Het is dan in de eerste plaats aan ouders om hun kind(eren) bijvoorbeeld ‘voldoende bouwstenen voor een sterk lichaam’ aan te reiken, terwijl gezond en evenwichtig eten tijdens en na de zwangerschap niet louter een individuele keuze is, maar ook een wenselijkheid die vasthangt aan het beschikken over een voldoende inkomen. Het discours rond de eerste 1000 dagen dreigt zich vooral te richten op het doen en laten van ouders, waardoor paradoxaal genoeg de meest kwetsbare onder hen in nog moeilijker en meer precaire omstandigheden terecht komen.

Welke stem zich ook laat horen, het is duidelijk dat er in het spreken over ‘de eerste 1000 dagen’ iets op het spel staat. Het debat is niet zomaar te vatten in een simpel ‘voor-of-tegen’. Dat de eerste 1000 dagen een bepaald belang hebben, klinkt unisono door in zowat alle stemmen, maar wélk belang precies, welke belangen worden gediend, en wat het ‘ware’ (pedagogisch, psychologisch, therapeutisch, sociologisch, antropologisch, historisch, enzovoort)

belang is van die eerste 1000 dagen voor een kind en zijn ouder(s), lijken ons vragen die het waard zijn verder opgenomen en uitgeklaard te worden.

De aanleiding

Naar aanleiding van het verschijnen van de Inspiratienota ‘Vroeg en Nabij’ in 2022 schreven we een bijdrage over de eerste 1000 dagen voor sociaal.net. De bijdrage had als bewust prikkelende titel “Wat na de eerste 1000 dagen?” omdat die eerste 1000 dagen op z’n zachtst gezegd nogal prominent aanwezig waren in de inspiratienota (Noens & Ramaekers, 2022).

In de inspiratienota (die de aanloop vormde voor de huidige geïntegreerde aanpak in de ondersteuning en hulpverlening voor kinderen, jongeren en gezinnen) werd immers onomwonden gezegd dat de eerste 1000 dagen ‘de hoeksteen zijn van de preventieve gezinsondersteuning’ (Opgroeien et al., 2021, p. 4). Als pedagogen vonden we die formulering opmerkelijk. Los van de vraag wat ‘het gezin’ precies betekent, luidt de welbekende zegswijze immers dat niet de eerste 1000 dagen, maar het gezin de hoeksteen van de samenleving vormt.

Het is een wat verouderde zegswijze die verwijst naar een bepaald ‘model’ van samenleven, van de verhouding tussen gezin en overheid. In dat model – dat historisch gezien niet eens zo lang de maatstaf is geweest – bood het gezin zowel financiële zekerheid als sociale zekerheid. Kinderen gingen vaak op jonge leeftijd mee ‘aan de arbeid’, en droegen zodoende bij aan het gezinsinkomen, en niet zelden werden kinderen begrepen als een vorm van investeren in ‘de oude dag’. Een gezin hebben (of kunnen onderhouden) gaf ook status. Wie alleen bleef of in een scheiding terecht kwam, verloor aanzien.

Het gezin was tot de ontzuiling en ontkerkelijking van de jaren zestig en zeventig de spin in het web van het sociaal weefsel. Het verbond alle draden waarbinnen je opgroeide en van waaruit je als ‘gezinshoofd’ of ‘huismoeder’ of ‘kind van’ de wereld introk. Daarom sprak men ook bijvoorbeeld van een ‘katholiek nest’ – het gezin was een belangrijke richtinggevende plaats binnen een groter socioculturele gemeenschap, en vervulde regulerende en controlerende functies.

Het was daarom opvallend hoe men in de nota de eerste 1000 dagen, met een herformulering van de gekende zegswijze, naar voor schoof als dé ruggengraat van de preventieve gezinsondersteuning. Nogmaals: het valt te verdedigen om (sterker) in te zetten op ondersteuning en hulpverlening die zich vooral richt op zwangere vrouwen, baby's en jonge kinderen, maar de wereld van preventieve gezinsondersteuning is zoveel breder dan die eerste levensfase. Met een 'eerste 1000 dagen'-bril stevig op de neus is het moeilijker kijken naar bijvoorbeeld jonge mantelzorgers die dreigen overbelast te worden of naar jongeren die vanuit de jeugdhulp zelfstandig (gaan) wonen en nood hebben aan integrale begeleiding.

Bovendien is de wereld van de eerste 1000 dagen toch vooral de wereld van het (jonge) kind. Immers, de centrale boodschap is dat deze dagen cruciaal zijn voor de verdere ontwikkeling van kinderen. Een mogelijk gevolg is dan ook dat er in de preventieve gezinsondersteuning en hulpverlening wordt vertrokken vanuit de noden en behoeften van baby's en (jonge) kinderen, en het gezin wordt begrepen als een omgeving waarbij ouders tegemoet kunnen komen aan de noden van kinderen (en wanneer ze dat niet goed lukt, ondersteuning kan helpen). Heel wat van het verzorgen en grootbrengen van kinderen kan wel degelijk herleid worden tot (kwaliteitsvolle) ouder-kindinteracties, maar die interacties vinden wel plaats in een specifieke (gezins)context. Een context waarbij mensen, naast hun ouderschap, ook andere rollen op te nemen hebben.

Bovenstaande alinea's zouden we dan ook op de volgende manier kunnen samenvatten: door de eerste 1000 dagen te poneren als de hoeksteen van de preventieve gezinsondersteuning dreigde men ermee heel wat aandacht naar het opgroeiende jonge kind te laten vloeien, waarbij ondersteuning van oudere kinderen én begeleiding van ouders en opvoeders misschien op de achtergrond terechtkwam.

Er kwam veel reactie onze richting uit op deze opiniebijdrage: we hoorden stemmen die een gelijkaardig geluid lieten horen, maar we kregen ook stemmen te horen die een heel ander geluid lieten horen. Het was duidelijk dat het begrip 'de eerste 1000 dagen' leefde. Onder ouders, opvoeders, vrijwilligers, sociale professionals, wetenschappers en beleidsmakers. Het begrip maakte iets los. We gingen het gesprek aan met verscheidene van de mensen die ons

contacteerden. Dat heeft ons veel geleerd, en ons toegelaten het debat rond de jonge jaren van onze kinderen mee te nuanceren en te verfijnen.

Tijdens een van de gesprekken – met de mensen van het Systeemtheoretisch Bulletin – werd ons gevraagd of we de opiniebijdrage niet zouden willen uitschrijven tot een volledig artikel voor het tijdschrift. Zo geschiedde. Die tekst is ondertussen gepubliceerd (Noens & Ramaekers, 2023).

Het (s)t(r)ijdschrift

Tegelijk kreeg bij ons het idee vorm om de vele stemmen die we hoorden te bundelen in een boek of een lijvig themanummer voor een tijdschrift. Het werd uiteindelijk een (s)t(r)ijdschrift als een van de nummers van het Systeemtheoretisch Bulletin (SB). Niet in het minst omdat het de expliciete visie van het SB is om bijdragen op te nemen die ‘een tegenwicht bieden aan individualiserende perspectieven op menselijke moeilijkheden en mogelijkheden’.

We spreken over een ‘strijdschrift’ in plaats van tijdschrift of themanummer omdat de verschillende bijdragen niet alleen tijds-, maar in zekere zin ook strijdgebonden zijn. Elke bijdrage vertrekt namelijk vanuit een bekommernis, een ‘zorg om het heden’, zoals filosoof Michel Foucault het ooit uitdrukte. Elke auteur wil iets in de arena smijten, anders gesteld, voor elke auteur staat er iets op het spel – en in die zin zou je ook kunnen spreken over een ‘speelschrift’. Wat er op het spel staat, is de zorg om het ‘juist’ te formuleren. Om als betrokken auteur het ‘juist’ en goed te krijgen wat die nu belangrijk vindt in het debat rond de eerste 1000 dagen.

Voor dit ‘strijdschrift’ nodigden we een aantal ‘stakeholders’, belanghebbenden, uit. We vroegen hen het/hun belang van de eerste 1000 dagen (verder) uit de doeken te doen. Om nog even bij Engelse terminologie te blijven: we kozen als stakeholders niet voor ‘usual suspects’ zoals Tessa Roseboom of, meer internationaal, John Bruer. Daar is een goede reden voor: wat deze en andere veelgevraagde personen over de eerste 1000 dagen te zeggen hebben, waar ze voor staan (en dus voor strijden), is ondertussen welgekend. Datzelfde kan niet worden gezegd voor de auteurs van dit strijdschrift. Het loont dan

ook de moeite hun bijdragen door te nemen, en als lezer de degens te kruisen met hun argumentatie. Zo overstijgt de ‘strijd’ de kaffen van dit boek.

Als pedagogen geloven we in publiek debat. We beroepen ons op het onderscheid dat socioloog Bruno Latour maakt tussen ‘matter of concern’ en ‘matter of fact’ om dit geloof uit de doeken te doen. We zijn ervan overtuigd dat iets maar aan belang kan winnen, en de precieze aard van het belang maar duidelijk kan worden, wanneer dat iets een publieke zaak wordt. Wanneer het ‘voor eens en altijd’ duidelijk is waar de eerste 1000 dagen voor staan, dan wordt het debat immers afgesloten. Dan is er geen debat, geen discussie meer nodig. Over de wetten van de zwaartekracht woedt er ook geen fel publiek debat. Appels vallen nu eenmaal van de bomen. Er bestaan zoiets als eb en vloed. Als de dingen een aura van feitelijkheid, van vanzelfsprekendheid krijgen, is het nog moeilijk hen tot publieke kwesties te heffen. Dan verdwijnt de publieke aandacht snel, en is de kwestie ‘geprivatiseerd’.

Wanneer we stellen dat we geloven in publiek debat rond het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen, bedoelen we dat dus tweeledig: enerzijds denken we dat we er als samenleving inderdaad nog niet volledig uit zijn wat dat ‘belang’ dan precies inhoudt en we er dus goed aan doen geduldig verschillende standpunten, perspectieven en reflecties in kaart te brengen, en anderzijds menen we dat het publiek debat zélf wel een duwtje in de rug kan gebruiken.

Zodat de kwestie zich niet al te snel ‘privatiseert’ – wat misschien niet de bedoeling is van de voorstanders van de eerste 1000 dagen, maar het is ongetwijfeld wel zo dat het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen soms als zo zelf-evident wordt beschouwd dat (a) men dat belang niet altijd (even secuur) uitlegt en (b) dat men kritische reflecties durft te overroepen met de vraag: waarom ben je (zo hard) *tegen* de eerste 1000 dagen? Terwijl mensen die ‘na’ en ‘door’ denken niet altijd ‘tegen’ denken.

We zijn de redactie van het Systeemtheoretisch Bulletin dankbaar voor het platform, voor de introducties met een aantal van de betrokken auteurs, voor het constructief meedenken, voor de openheid om stemmen te laten spreken in het tijdschrift die misschien doorgaans niet altijd hun weg vinden naar het Bulletin, en voor de mogelijkheid iets (anders) over de eerste 1000 dagen in

kaart te brengen. We zijn uiteraard ook alle mensen dankbaar die zich bereidwillig toonden een bijdrage te schrijven voor dit (s)t(r)ijdschrift. Alsook de collega's van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen verdienen onze waardering. Voor hun vertrouwen, voor het meeschrijven en -denken en -lezen langs de zijlijn, en voor de organisatie en de kans om dit (s)t(r)ijdschrift verder onder de aandacht te brengen tijdens 'Dag van het Gezin 2024'.

De bijdragen

We hebben voor het (s)t(r)ijdschrift aan verschillende mensen gevraagd een bijdrage te schrijven. Dat heeft geleid tot een geheel van bijdragen uit een brede waaier van sectoren, organisaties en disciplines, maar ook tot een geheel van bijdragen geschreven vanuit verschillende invalshoeken (onderzoeks- en beleidsmatig, praktijk georiënteerd of meer persoonlijk).

Hoewel enige overlap tussen de diverse bijdragen onvermijdelijk is – betrokken auteurs hebben immers elkaars stukken niet kunnen proeflezen – is het wel zo dat elke bijdrage apart een specifiek aspect van het discours rond de eerste 1000 dagen belicht, en zo bijdraagt tot een dieper begrip van de centrale kwestie.

Men zou de bijdragen rudimentair kunnen onderbrengen onder drie brede categorieën: een verzameling meer beschouwende (wetenschappelijke) stukken, een verzameling meer 'sector' (systeemtherapeutisch) gerichte stukken en een aantal stemmen uit de wereld van de gezins- en opvoedingsondersteuning.

De theoretische reflecties zijn van de hand van Bea Van den Bergh, Hans Van Crombrugge, Nicole Vliegen, Pascal Debruyne, Jan Naert en Rudi Roose, en Gianni Loosveldt en Kathleen Emmery. De sectorgerichte stukken werden geschreven door Ae Ra Van Geel, Annemie Vanelven, Sara Janssens en Sabine Bracke, Annelies Van Acker, Sabine Vermeire, Véronique Wyckaert en Nicky Van Havere. De bijdragen uit gezins- en opvoedingsondersteuning werden opgemaakt door Ilse De Block, Jan-Maarten Dooremont, Karlien Craps, Maud Blondé, Annelies Sterckx en An Piessens.

Misschien helpt deze ordening de zoekende lezer, maar in dit nummer hebben we er net voor gekozen de bijdragen niet ‘af te grenzen’ binnen een welbepaalde categorie, maar ‘grensdoorbrekend’ met elkaar in debat te laten gaan. De lezer zal dus een meer persoonlijk stuk na een wetenschappelijke bijdrage lezen en voor een doorwongen therapeutische casus, en vice versa. We hopen dat deze eclecticische benadering bijdraagt tot het oplichten van het meerzijdige ‘strijdtoneel’ dat het debat rond het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen is, of minstens kan zijn. Een debat waar een wetenschappelijke stem niet boven, maar naast die van een professional staat.

Een afsluitende gedachte

Maar komt dit (s)t(r)ijdschrift eigenlijk al niet wat te laat? Uiteindelijk spreekt men in de nota’s over geïntegreerd gezins- en jeugdhulpbeleid niet langer over de eerste 1000 dagen als ‘de hoeksteen van preventieve gezinsondersteuning’. Het klopt dat die letterlijke verwoording is weggefallen, maar het kindgerichte discours is gebleven. Het gaat dan wel niet meer in het voorontwerp van decreet specifiek om het ‘belang’ van de eerste 1000 dagen, maar nu gaat het om ‘kansrijk opgroeien voor elk kind en elke jongere te garanderen’ (Crevits, 2023, p. 5), inclusief het vermijden van zogenaamde ACEs, *adverse childhood experiences* – nadelige (negatieve) ervaringen in de kindertijd die onder meer de hersenontwikkeling van een kind beïnvloeden.

Een andere opvallendheid: in de eerste van ‘de drie grote doelstellingen’ van het geïntegreerde beleid wordt het gezin weliswaar vermeld, maar wel meteen tussen haakjes gezet: ‘Inzetten op een positieve en rijke leefomgeving voor alle kinderen, jongeren (en hun gezinnen) vanuit het idee dat deze beschermend en stimulerend werkt ten aanzien van kansrijk opgroeien.’ (p. 5) Die haakjes vertellen ons iets. Het gezin wordt niet zonder meer opgegeven, maar het wordt ook niet, toch niet in deze nota, als rechtstreekse focus van het beleid gezien. Eerder is het gezin ‘van’ kinderen en jongeren. Gezin is een van de belangrijke middens of middelen die ons als samenleving ter beschikking staan om kinderen en jongeren kansrijk te laten opgroeien.

Gezinnen worden ook omschreven als ‘groeiplekken’ (p. 9). De ‘nood aan kansrijk (op)groeien’ (p. 9) – merk hier overigens op dat ‘op’ tussen haakjes gezet wordt – wordt geoperationaliseerd in termen van ‘groeiplekken’. ‘Een groeiplek is daarbij de brede verzameling van zorgzame en veilige leefomgevingen van een kind, thuis en extern, waar het kan opgroeien met geïntegreerde en inclusieve aandacht voor zijn ontwikkeling, zorg én opvang’ (p. 9).

We gaan ermee akkoord dat een gezin een plek of een omgeving vormt te midden andere plaatsen of omgevingen waar kinderen en jongeren terecht kunnen (of terechtkomen). We begrijpen de nota dan ook als een erkenning voor het feit dat het gezin er niet alleen voor staat, en dat ‘kansrijk opgroeien’ een belangrijke opdracht is die niet alleen door ouders hoeft gedragen te worden. Het is evengoed een erkenning van het feit dat in het gezin iets gebeurt dat van groot belang is, en wel van zo’n groot belang dat anderen, rondom het gezin, mee ‘in- en bijgeschakeld’ kunnen (en wellicht moeten) worden om kansrijk opgroeien te kunnen garanderen.

Maar door een gezin te begrijpen als dé omgeving waar kinderen en jongeren (op)groeien, en zo expliciet te omschrijven als een groeiplek, doen we onrecht aan alles wat er daarnaast nog (meer) gebeurt in een gezin. Het gezin is méér dan zomaar een groeiplek-naast-andere-plekken, meer dan een plek waar kinderen en jongeren (op)groeien, kansrijk of niet. Om dit verder op begrip te brengen, zouden we willen stellen dat het gezin niet zozeer een *plek* is als wel een *instituut*.

Wat bedoelen we daarmee? Een instituut – denk bijvoorbeeld aan het ‘instituut’ van het huwelijk – is dat het iets ‘instelt’, iets instigeert. Dit wil zeggen: het roept iets in het leven, het schept betekenis. Mensen die gehuwd zijn, schrijven zich in een samenlevingsvorm in die wereldwijd sinds duizenden jaren van belang is op economisch, juridisch, religieus en sociaal vlak. Het ‘instituut’ maakt iets zichtbaar van hoe de mensen die er deel van uitmaken in het leven staan; het maakt dingen ook (on)mogelijk. Eenzelfde kan je ook zeggen over het ‘instituut’ school. Wanneer een kind door de schoolpoorten wandelt, is het niet langer louter iemands kind, maar (nu) (ook) een leerling van die school. Met alle impliciete en expliciete verwachtingen, regels en afspraken die daarbij komen kijken.

Wat kunnen we zeggen over het pedagogisch ‘instituut’ gezin? In het gezin, toch als we het pedagogisch begrijpen, wordt het kind in- en vastgesteld als *opvoeding*, dit wil zeggen als een wezen dat opgevoed kan (en moet) worden – een wezen dat een plek moet krijgen in een ‘cultureel universum’ zoals de Franse pedagoog Philippe Meirieu (2021, p. 19) het stelt en waarvoor het afhankelijk is van opvoeders die de sleutels van dat universum aanreiken. Anders gesteld, in het gezin verschijnt het kind als een nieuwe mens die ons uitnodigt om iets aan door te geven, in de hoop dat datgene wat we belangrijk vinden (om door te geven) door die nieuwe mens wordt overgenomen en (hoogstwaarschijnlijk in gewijzigde vorm) doorgezet.

Het gezin is een pedagogisch instituut dat beantwoordt aan de menselijke drijfveer om iets ‘achter te laten’, om ‘voorbij het eigen leven’ te kijken. Zoals Britse cultuursocioloog Neil Postman (1984) het treffend zei: ‘Kinderen zijn de levende boodschappen die we versturen naar een tijd die we zelf niet meer zullen meemaken.’ (p. 7) In een gezin ben je altijd ‘kind van’, en betekent ‘kind-zijn’ altijd een verwijzing naar een aan het kind voorafgaande lijn van ouders, grootouders, overgrootouders enzovoort.

Om bovenstaande wat korter te zeggen: in het gezin als pedagogisch instituut gaat het naast de ‘manier’ (kansrijk opgroeien, bijvoorbeeld, of positief opvoeden) ook en vooral om de ‘materie’ – de waarden en normen, de aspiraties, het cultureel patrimonium dat wordt doorgegeven. Een ‘manier’, dat is ouders oproepen om meer voor te lezen. De ‘materie’, dat gaat over de vraag welke verhalen een ouder graag wil (voor)lezen met de kinderen.

Natuurlijk is ‘kansrijk opgroeien’ van belang. Maar een gezin is meer dan een plek om (op) te groeien, net zoals een kind meer is dan een verzameling van voorbijtrekkende (ontwikkel)kansen. Niet het samen (op)groeien staat in een gezin centraal, wel het samen de tijd beleven en opleven. Dat de eerste 1000 dagen onderdeel van de gezinstijd uitmaken, zal niemand betwisten. Hoe belangrijk dat onderdeel precies is: daarover buigen de betrokken auteurs van dit (s)t(r)ijdschrift zich.

Literatuur

- Bruer, J.** (1999). *The myth of the first three years: A new understanding of early brain development and lifelong learning*. Free Press.
- Bruer, J.** (2011). *Revisiting 'The myth of the first three years'*. Special briefing paper written to accompany the event Monitoring Parents: Science, evidence, experts and the new parenting culture. Centre for Parenting Culture Studies, Kent University.
- Crevits, H.** (2023). *Conceptnota voor een geïntegreerd gezins- en jeugdhulpbeleid: 'Vroeg & Nabij'*. Vlaamse Regering. <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/63EE331B2E929B312AB5DCoB>
- Kind en Gezin.** (2024). *Opvoedstress*. <https://www.kindengezin.be/nl/thema/ontwikkeling-en-gedrag/gedrag-en-opvoeding/opvoedstress>
- Meirieu, P.** (2021). *Frankenstein en de pedagogiek. Over de mythe van maakbaarheid in opvoeding en onderwijs*. Phronese.
- Noens, P., & Ramaekers, S.** (2022, 31 mei). *Opvoeding: 'Wat na de eerste duizend dagen?'* Sociaal.net. <https://sociaal.net/achtergrond/opvoeding-wat-na-de-eerste-duizend-dagen/#:~:text=Laat%20ons%20de%20eerste%20duizend,omgeving%20nieuwe%20kansen%20en%20uitdagingen>
- Noens, P., & Ramaekers, S.** (2023). 'Hoe de eerste 1000 dagen de rest van jouw leven bepalen.' Een pedagogisch essay. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 41(2), 171–192.
- Opgroeien, Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Zorg en Gezondheid.** (2021). *Vroeg en nabij. Naar een geïntegreerd beleid voor kinderen, jongeren en gezinnen binnen welzijn, volksgezondheid en gezin*. Vlaamse regering. <https://www.vroegennabij.be/sites/default/files/2022-04/vroeg-en-nabij-inspiratienota.pdf>
- Postman, N.** (1984). *Het verdwijnende kind*. Het Wereldvenster.
- Roseboom, T.** (2018). *De eerste 1000 dagen: het belang van een goed begin vanuit biologisch, medisch en maatschappelijk perspectief*. De Tijdstroom.
- Ter Horst, W.** (1977). *Herstel van het gewone leven*. Wolters-Noordhoff.